

Smíchov

Oblast dnešního Smíchova byla hustě osídlena od nejstarších dob. Bylo to díky blízkosti cest, jižním směrem na Zbraslav a směrem západním na Plzeň. Tyto dvě silnice určovaly i regulační osnovu nového Smíchova. Původně území sahalo až k malostranským hradbám, za Karla IV., který začlenil po stavbě Hladové zdi do hradeb i část vsi Újezd, zůstaly vně hradeb vlastně jen církevní pozemky nebo zbytky svobodných statků. Nejvýznamnější církevní majetek byl klášter kartuziánů a dvůr opata plaských cisterciáků. Jejich pozemky byly za husitských válek sekularizovány ve prospěch staroměstských měšťanů. Po zbytek 15. století a v 16. století tu převládla drobná držba. Pozemky byly roztrženy na malá políčka, zahrady a především vinice. U nich vznikaly drobné stavby hospodářského rázu. Po třicetileté válce se naprosto změnily podmínky pro hospodaření. Prosadil se nevolnický systém, ubylo pracovních sil, měšťanstvo jako stav politicky a ekonomicky upadlo. Majetek byl skupován a vznikaly větší statky, které mohly být i propachtovány. Orientovaly se na zemědělskou produkci, kterou mohly zásobovat nedaleká města ve velkém. Zanechaly pěstování náročnějších rostlin, především vinné révy, protože neměly síly najímat sezónní pracovníky. Z kdysi viničních domů a z původních svobodných dvorů byly budovány větší hospodářské usedlosti. Jde o shluk více budov, skládajících se z obytného domu, stodol, sýpek a chlévů. Od 2. poloviny 18. století se tyto usedlosti staly též místy odpočinku a byly u nich zakládány letohrádky, gloriety a parky. Na Smíchově, kde byl velký počet viničních lisů, je množství menších objektů z nich vzniklých – Cihlářka, Bertramka, Santoška, Popelka, Koulka. Nachází se tam ovšem i velké dvory jako je Šmukýřka, Bulovka, Malvazinka, které si zachovaly svoji funkci ještě v období 1. republiky. Je tady zachována torzovitě i soustava parků kolem letohrádků, z nichž významná je Klamovka či Portheimka.

Bertramka

Čp. 169, U Mrázovky 2

Usedlost Bertramka je díky krátkodobému pobytu geniálního hudebního skladatele Wolfganga Amadea Mozarta v současnosti muzeem a památkem na jeho dobu. I její zařízení odpovídá době kolem roku 1790. Tato smíchovská usedlost byla vystavěna při pozemcích s vinicemi v 17. století. Po třicetileté válce se však již zničené vinice znovu neobnovovaly hlavně díky náročnosti péče o vinnou révu a také v důsledku nedostatku námezdních sezónních sil na práci na vinohradech. Noví majitelé nechali vysázet sady a obdělávat pole k zásobování pražských měst a přikoupili další pozemky na nichž vznikl velkostatek. Koncem 17. století koupil pozemky s vinicí Jan František Pimskorn, který tu vystavěl větší sídlo. Podle vlastníků z let 1743–1763 Františka a Františky Bertramských z Bertramu se usedlost začala nazývat Bertramkou. V druhé polovině 18. století byla usedlost přestavěna v módním klasicistním slohu. Změnu doznal především obytný objekt, ze kterého se stalo pohodlné nevelké místo odpočinku pro majitele, kteří jinak trávili čas v paláci ve městě. Zachována je z té doby i vjezdová brána a ohradní zeď a hospodářské přílehlé objekty, tedy stodola a sýpka. Usedlost střídala majitele, mezi nimi byli i manželé František Xaver Dušek a jeho paní, operní pěvkyně Josefína, která získala Bertramku koupí roku 1786. Oba patřili ve své době k významným postavám pražského uměleckého života a stali se v letech 1786, 1787 a 1791 hostiteli Wolfganga Amadea Mozarta. Bertramka plnila svoji hospodářskou funkci ještě koncem 19. století. Roku 1838 měl ve vlastnictví objekt Mozartův ctitel Lambert Popelka. V 70. letech 19. století zachvátil usedlost požár. V roce 1925 poslední soukromá majitelka, příbuzná Popelkových, Matylida Slivenská odkázala usedlost mezinárodní nadaci Mozarteum. Stavby byly velmi zchátralé. Obnova v duchu klasicismu proběhla až po roce 1956 a nová rekonstrukce v 90. letech 20. století.

Blaženka

Čp. 439, U Blaženky 1

Vila Blaženka byla postavena v 70. letech 19. století na pozemcích usedlosti Šubrty u Jinonické cesty. Jednopatrová budova je opravena a slouží jako hotel.

Cihlářka

Čp. 171, U Mrázovky 20

Majitelem této malé viniční usedlosti býval Jiřík Cihlář, podle nějž se také jmenuje. Usedlost pochází ze 17. století, barokně byla přebudována počátkem 18. století. V místnosti prvního patra se z té doby zachoval trámový strop s malbou vinné révy. V polovině 19. století byla na terasách upravena zahrada. Usedlost je opravena a obývána.

Fialka

Čp. 112

Barokní usedlost Fialka je připomínána písemně k roku 1774 a to jako Fiscalka. Název nejspíš poukazoval na skutečnost, že patřila státu či panovníkovi (fi scus z latiny označuje státní pokladnu). Podle fotografií stála za ohradní zdí s barokní branou obytná budova s mansardovou střechou. K ní náležela dvě další hospodářská stavení. Usedlost byla zbořena ještě mezi válkami.

Hliniště

Čp. 180, 181

Hliniště bývala rozsáhlá usedlost s několika stavbami. V nedalekém okolí se těžila hlína. Usedlost zanikla postupně, na fotografii i z roku 1930 je vidět kromě obytného stavení ohradní zeď se sochou sv. Jana Nepomuckého.

Horní Kesnerka

Čp. 190, 209

Usedlost stávala v místě staršího vinohradu. V polovině 17. století, když byl jejím majitelem Jan Ulrich Kessner, vystavěl tu usedlost na místě lisu. Starší budova tzv. Horní Kesnerka stávala při Křížové ulici, menší byla postavena později a nazývala se Dolní Kesnerkou. Obě zanikly.

Horní Palata

Čp. 110, U Nesypky 28

Na pozemcích starých vinic byl vybudován viniční domek, který se změnil v barokní usedlost počátkem 18. století. V obytném stavení je částečně zachováno renesanční zdivo a klenby. Dnes je budova patrová se sedlovou střechou a věžičkou. Přiléhají k ní hospodářské budovy, společně tvoří nepravidelné nádvoří. K usedlosti patří velká zahrada obklopená zdí s východní branou. Na pozemcích Horní Palaty byl roku 1890 vybudován nákladem České spořitelny podle projektu architekta Řepky Ústav pro nevléčitelné slepce (Na Hřebenkách čp. 737). Ústav tu funguje dodnes. Budova je jednopatrová v novorenesančním slohu. Okolo je rozlehlý park a zrušené zahradnictví.

Hřbenka

čp. 107, Švédská 39

Již v 16. století je na místě usedlosti připomínána stejnojmenná vinice. Někdy kolem poloviny 17. století zde byl postaven viniční lis, který se rozrostl v raně barokní usedlost. Stavení bylo po roce 1800 klasicistně přestavěno. V letech 1926–28 došlo k dalším úpravám (architekt František Kavalír). Po druhé světové válce tu sídlila škola a školka. Z barokní podoby usedlosti se dochovalo jižní křídlo s arkádami do vnitřního dvora a malované trámové stropy.

Klamovka

Čp. 154, Podbělohorská 3

Usedlost Klamovka, dříve jmenovaná také Okrouhlík, jak je zanesena i na mapách, byla původně jako většina smíchovských usedlostí hospodářským dvorem s polnostmi pro ryze zemědělskou činnost. Tento charakter usedlosti byl definitivně potlačen v druhé polovině 18. století, kdy Okrouhlík dostal nové majitele, hrabata Clam – Gallasy. Ti se rozhodli vybudovat za hradbami Prahy jakousi miniaturu letního sídla, kam by jezdili pouze za zábavou, oddychem či procházkami po parku, který uvnitř města chyběl a na venkovská sídla zámeckého charakteru bylo zbytečně daleko. Došlo tak k radikální přestavbě budov usedlosti a naprosté změně jejího využití. Clam-Gallasové koupili Okrouhlík roku 1757. Obytnou budovu staré usedlosti ze 17. století, nechali přestavět v pohodlnější zámeček. Okolo něj byl založen anglický přírodní park, do kterého byly umísťovány kuriozní sochy v duchu tehdejší doby a stavěny drobné architektury. Hned u vstupu do parku, nad rokokovou kaplí stojí dosud mladší novogotický altán okolo roku 1820. Výše nad ním je malý chrám zasvěcený Noci. Jde o centrální kupolovitou stavbu z doby kolem roku 1790 se zdobenou fasádou. Nad ním je rokokový zahradní altán, dnes opravený a využívaný a ještě výše je empírový skleník. V sadu byl kdysi kuriozní pomník vzácnému brazilskému ptáku, postavený roku 1793 Kristiánem Colloredo-Mansfeldem a nově obnovený empírový pomník, který nechal udělat svému koni hrabě Edvard Clam-Gallas. V 18. století v těchto místech hrabata chovala exotickou zvěř. Na počátku 19. století byl park zpřístupněn veřejnosti a ze zámečku, původní usedlosti, se stala restaurace. Do současnosti se dochovaly některé stavby a park. Ten je průchozí, zmizela původní ohradní zeď, známá ještě z fotografií i z období první republiky.

Klikovka

Čp. 119 a 118, U Klikovky 4

Rozlehlá usedlost z konce 18. století se nacházela na Podbělohorské ulici. Obytné budovy byly demolovány v 70. letech 20. století (patřily tehdy Státnímu statku hl. m. Prahy). Stejně tak byly zbořeny stáje, chlévy a stodoly. Zůstala jen bývalá sýpka v barokní podobě. Jde o jednopatrovou klenutou budovu s vysokými štíty. Dnes je vzorně opravena a slouží k bydlení. Název usedlosti je odvozen od jména jejího majitele Václava Klyky mlynáře, který ji koupil roku 1758.

Klimentka

Čp. 129

Na místě vinice, kterou vlastnil v 17. století Kliment Ekkart, byla kolem poloviny 18. století vystavěna usedlost. Poslední stav budov byl klasicistní. Usedlost zanikla po roce 1910.

Konvářka

Čp. 192, Na Konvářce 22

Název usedlosti Konvářka je doložen již v 17. století. Kolem roku 1840 ji drželi křižovníci, tehdy stálo obytné stavení, stáje a stodola. Obytné stavení bylo architektem Kořínkem přestavěno počátkem 20. století na patrovou vilu. Nedaleká stodola je rovněž přestavěna, dnes je využívána jako ateliér.

Koulka

Čp. 189, Křížova 37

Původní viniční usedlost, později hospodářská. Obytné stavení pochází z konce 18. století, fasády má klasicistně upravené. K usedlosti přiléhá velká zahrada. Dříve ji doplňovaly kromě teras a schodů drobné stavby. Zachovaly se ještě zbytky umělé jeskyně. Usedlost dnes slouží k bydlení.

Malvazinka

Čp. 177, U Malvazinky 7

Usedlost stojí na pozemku bývalé vinice a jméno má po jednom z majitelů Tomáši Malvazym, malostranském měšťanovi. Původní viniční usedlost z konce 17. století se měnila časem v zemědělský dvůr a byla klasicistně přestavěna počátkem 19. století. V té podobě se dochovala podnes patrová budova s valbovou střechou nesoucí malou věžičku. Část pozemků vykoupila roku 1875 smíchovská obec a zbudovala na nich hřbitov.

Mlynářka

Čp. 155

Zaniklá usedlost stávala při Plzeňské ulici. Název je doložen k roku 1689 pro vinohrad. Roku 1840 tady byl postaven klasicistní dům s hostincem. Dvůr se zahradou byl postupně zastavěn. Kvůli rekonstrukci vozovky v 70. letech 20. století byly budovy zbořeny.

Nesypka

Čp. 108

Na místě vinice s lilem stávala od 2. poloviny 17. století nevelká usedlost. Na ni navazovalakaple Nejsvětější Trojice (dnes zachována na rohu Švédské a Zapovy ulice). Název nesla usedlost podle majitele, prokurátora Jiřího Maxmiliána Nesyba. Usedlost byla zbourána již počátkem 20. století.

Nikolajka

Čp. 174, U Nikolajky

Usedlost vznikla na vinici, která patřila v 17. století Antonínu Františku Nicolaiovi, adjunktovi fi nančního úřadu a zemskému advokátovi. Budova pochází z konce 18. století a byla klasicistně upravena. Nikolajka dnes slouží k bydlení.

Perníkářka

Čp. 111, Pod Palatou 1

Vinici z 15. století nazývanou Zajímačka koupila vdova po Pavlu Ježíškovi, perníkáři a perkmistrovi. Odtud zřejmě nesla vinice a pak usedlost jméno. Budovy pocházejí ze 17. století, kolem roku 1800 byly pozdně barokně upraveny. Patrové obytné stavení s mansardovou střechou má i věžičku. Dvě hospodářské budovy jsou o něco mladší. Zaklenutá vstupní brána je z počátku 19. století. Usedlost je opravena na penzion.

Popelka

Čp. 214, 215, 160, Na Popelce 12

Usedlost stávala na vinici nazývané Popelkou snad podle Popelů z Lobkovic, pokud byli jejími majiteli. Postupně tu bylo zbudováno několik obytných i hospodářských budov. Jednu z nich koupila a zřídila tu modlitebnu Izraelská obec košířská. Po první světové válce tu byla malá továrna. Objekty byly radikálně přestavovány a dnes slouží k bydlení. Z 18. století se dochovala v žalostném stavu Sala terrena, vsazená do svahu s členitým průčelím a slepými arkádami.

Portheimka

Čp. 68, Štefánikova 12

Letohrádek Portheimka stojí na pozemcích bývalého kartuziánského kláštera vypleněného husity roku 1419. Roku 1722 koupil pozemky „Na Kartouze“ barokní architekt Kilián Ignác Dientzenhofer, ten tu vystavěl podle svých projektů letohrádek. Od jeho vdovy koupil majetek hrabě František Leopold Buquoy a rozšířil zdejší zahradu (tehdy se letohrádku říkalo Bukvojka). Zámeček vybavil cenným mobiliářem. Zahrada byla zpřístupněna, náležela k ní také oranžerie a skleník. Roku 1827 se majiteli stali bratři Porgesové z Portheimu. Poblíž zřídili továrnu na plátno a kartounku. Již v 80. letech 19. století při výstavbě kostela sv. Václava bylo zbouráno jižní křídlo usedlosti. Následovalo chátrání objektů a hrozila jejich demolice. Po druhé světové válce začaly první opravy Portheimky. Velkou rekonstrukcí prošla v 60. letech 20. století. Roku 1992 byl rekonstruován také park. Dnes v letohrádku sídlí různé instituce.

Provaznice

Čp. 172

Stará hospodářská usedlost odvozovala své pojmenování podle majitele provazníka Jana Špiry, který ji vlastnil v 17. století. Zbořena byla již před druhou světovou válkou.

Santoška

Čp. 178, U Santošky bez orientačního čísla

Ve 20. letech 18. století si nechal na bývalé vinici postavit právník František Vilém Sonntag barokní příměstskou vilu. Kolem ní byla vybudována zahrada se sochami a sad. Usedlost byla nazývána Sontoška, později Santoška. Roku 1868 nechal rytíř Eduard Doubek barokní usedlost novogoticky přestavět a zahradu upravit v módnějším historizujícím krajinářském stylu. Roku 1907 vše koupila smíchovská obec, z vily se stala restaurace s letní zahradou a hudebním pavilonkem. Od roku 1972 tu sídlí mateřská škola. V parku se nacházejí zbytky plastické barokní výzdoby od Františka Ignáce Platzera – vstupní brána se soškami putti, pískovcové sousoší Flory a socha Amora.

Skalka

Čp. 120, U Klikovky 25

Od 14. století v místech usedlosti bývaly vinice, jedna se nazývala Skálovská buď podle majitelky Doroty Skálové nebo podle skalnatého terénu. Usedlost vznikla koncem 18. století. Samostatně stála obytná budova a u ní na půdorysu písmene U tři hospodářské budovy. Dodnes se zachovalo jen obytné stavení, velmi zpustlé a neobydlené. Okolní zahrada rovněžchátrá. V 19. století patřila usedlost spolu s Klikovkou, Klimentkou a smíchovskou Ladronkou známé lékařské rodině Rennerů.

Zámečnice

Čp. 130, Nad Zámečnicí 3

Na vinici z 15. století vznikla po roce 1600 usedlost. Vedle viničního domku byly postaveny i hospodářské budovy. Klasicistní jednopatrová obytná budova byla přestavěna ještě koncem 19. století a pak za 1. republiky, kdy byla majetkem lékařské rodiny Rennerů. Dnes je opravena a slouží k bydlení.

Závěrka

Čp. 199

Usedlost stávala mezi ulicemi K Závěrce a Nad Kesnerkou na místě staré vinice s lilem. Patřovala rodině Závětů, a to od poloviny 17. století do poloviny 18. století. Zanikla po roce 1950.